

ANTROPOLOGIA CATALANA O ANTROPOLOGIA A CATALUNYA TRADICIONS I NOUS ENFOCAMENTS

Joan J. Pujadas
Dolors Comas d'Argemir
Departament d'Antropologia Cultural de Tarragona
Institut Català d'Antropologia

Aquest article fou publicat al Butlletí de la Fundació Jaume Bofill de l'any 1982. Agraïm a aquesta institució haver donat el permís per a reproduir-lo.

L'Antropologia Cultural o Social apareix a Catalunya directament vinculada als enfocaments teòrico-metodològics importats de l'estranger i amb una tradició de només quinze anys. En aquest període no ha pogut elaborar un corpus propi de plantejaments ni ha creat tampoc encara una tradició arrelada específicament en la realitat que l'envolta. Dels anys darrers ençà i mentre el nombre de professionals dedicats a l'Antropologia anava augmentant, es produïa a nivell popular un fenomen d'eclosió de l'interès per la cultura popular, cosa que està en relació directa amb el nou marc institucional. Aquest fet ha influït en el treball dels antropòlegs en posar de relleu la interessant tasca d'uns professionals i afeccionats, els folkloristes, respecte als quals existeix una gran distància pel que fa a mètodes i rigor, però amb qui es comparteix, en canvi, la vocació apassionada d'estudiar aspectes de la realitat cultural dels propi país, cosa que diferencia els antropòlegs catalans d'altres formes, colonialistes, d'entendre la disciplina.

El present treball consta de tres parts. Començarem en primer lloc per fer una avaluació global del treball realitzat en els últims tres lustres pels antropòlegs residents a Catalunya, tot seguint el fil cronològic de la institucionalització progressiva de la disciplina al nostre país. Tractarem de llurs enfocaments teòrics, de llurs estratègies metodològiques, dels temes estudiats i de com hom pot advertir un interès per replantejar des de Catalunya alguns supòsits implícits amb que ha operat fins avui l'Antropologia internacional, de tradició saxona principalment, a fi i a efecte de crear unes formes específiques d'entendre la pràctica antropològica. A continuació avaluarem d'una manera general el treball antropològic que ha tingut com objecte l'estudi de Catalunya, sigui quin sigui l'origen nacional de l'investigador, i intentarem veure fins a quin punt hom pot observar diferències més o menys significatives d'enfocament o de temes entre els distints grups de professionals. Per acabar, farem un assaig sobre les perspectives, a curt i mig termini, de constitució d'una veritable Antropologia catalana.

Apunts històrics sobre el desenvolupament de l'Antropologia

Si retrocedim quinze anys, ens trobem que l'activitat antropològica estava reduïda gairebé exclusivament a la tasca d'August Panyella, el qual impartia en la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona el curs d'*Etnologia dels Pobles Primitius*, a redós del Departament de Prehistòria i Història Antiga i del seu titular el Dr. Lluís Pericot. Paral·lelament, August Panyella dirigia el Museu Etnològic, que uns anys abans havia aglutinat com a secció seva l'antic Museo de Industrias y Artes Populares, del qual Ramon Violant i Simorra fou l'últim conservador. El que ara seria la «secció Hispànica» de l'esmentat Museu Etnològic restà, d'aleshores ençà, com a quelcom ben marginal i inoperant, si hom ho compara amb el desenrotllament exponencial de l'anomenada «secció Exòtica». Així, doncs, des de la mort de Ramon Violant i Simorra en 1956, quedà interrompuda la rica tradició etnogràfica catalana. Cap alternativa institucional s'oferia pel desenvolupament o revitalització de l'Antropologia a Catalunya.

Un element dinamitzador es produí, però, l'any 1968, quan el Dr. Claudi Esteva s'incorporà a la Universitat barcelonina, després d'haver dirigit a Madrid el Museo Nacional de Etnología i d'haver fundat la Escuela de Estudios Antropológicos, també a Madrid. En aquesta etapa inicial (1968-1974) hom esmerçà els primers esforços per institucionalitzar els estudis d'Antropologia a la Universitat, cosa que s'assolí d'una manera molt minça. Per altra banda, el mateix Claudi Esteva fou nomenat director del Centro de Etnología Peninsular (C.S.I.C.), des d'on intentà constituir un nucli d'investigadors, tot complementant, així, les deficiències institucionals de la Universitat.

Corresponents a aquesta etapa destaquen tres projectes de recerca, dirigits per Claudi Esteva. El primer té com a marc la serralada andina, i més en concret el municipi de Chinchero (Perú), dedicant una atenció especial a l'estudi de la medicina tradicional i a l'estructura de personalitat dels nadius dels ayllus. Fruit d'aquest treball destaca una tesi doctoral (Contreras, 1976) i diversos articles (Esteva, 1970a, 1970b, 1972; Terrades, 1971 i Buxó, 1973, 1974).

El segon projecte es desenvolupa a l'Alt Aragó, on alguns col·laboradors del Centro de Etnología Peninsular fan el seu primer treball de camp. Molt aviat aquest projecte quedà desmembrat i mancat de coordinació, però malgrat això algunes persones continuaren tirant endavant llur treball individualment, donant lloc a la realització de

tres tesis de doctorat, una dedicada a la música popular (Roma, 1972), una altra dedicada a l'estudi dels sistemes taxonòmics i dels camps semàntics de diferents grups de pastors (Pujadas, 1977) i, finalment, una tercera tesi que estudia l'organització familiar i sistema d'herència entre els pastors del Pirineu jassetà (Comas, 1978).

El tercer projecte de recerca iniciat pretenia rescatar i classificar els materials supervivents de l'antic Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, com a base prèvia per a la realització d'una Etnologia de Catalunya. Aquest intent, quimèric en aquesta fase per la seva mateixa magnitud, només es concretà en dues campanyes de treball de camp a la comarca de La Garrotxa i en el treball de síntesi individual que féu Ignasi Terrades (1973).

La incapacitat per a cristal·litzar en forma de resultats tangibles els projectes iniciats és en part conseqüència d'una manca gairebé absoluta de mitjans i de recolzament institucional, però és també el resultat de l'heterogeneïtat d'interessos dels membres d'aquesta primera generació d'antropòlegs, fruit d'una formació acadèmica insuficient i dispersa i de la manca d'entroncament amb aquella tradició que hauria pogut recuperar-se aleshores i que no arribaria a fer-se patent fins uns anys més tard. Aquesta prematura diàspora és, també, l'expressió d'una necessitat de cercar alternatives davant del caràcter excessivament funcionalista i personalista dels projectes plantejats.

El segon moment en el desenvolupament de l'Antropologia a Catalunya (1974-1978) es caracteritza per una primera consolidació de la disciplina a la Universitat. Queda constituït formalment el Departament d'Antropologia Cultural a la Universitat Central de Barcelona, i es creen els estudis d'Antropologia de la Universitat Autònoma, amb la incorporació de Ramon Valdés i de Joan Frigolé, així com a les Delegacions Universitàries de Tarragona i Lleida.

A més de les tesis que suara esmentàvem, en aquest període se'n presenten quatre més. Ignasi Terrades llegeix a Manchester una dissertació sobre les colònies industrials a Anglaterra i a Catalunya, amb un enfocament a cavall de l'aproximació històrica, sociològica i antropològica, fruit de la qual elaborarà posteriorment un llibre monogràfic sobre el cas de l'Ametlla de Merola (1979a). Joan Frigolé (1974) dedica el seu treball a l'anàlisi de la diferenciació cultural i simbòlica dels distints estrats socials que componen una comunitat murciana. M. J. Buxó (1975) elebora una tesi teòrica, delimitant el camp interdis-

ciplinari de l'Antropologia Lingüística. Finalment, J. Prat (1976) estudia la família rural a un poble de Girona, entroncant l'estructura familiar amb la tradició del pairalisme i dedica una atenció especial al món simbòlic, al paper de les llegendes i mites en la conformació de les tradicions culturals.

La dispersió temàtica dels treballs esmentats queda plenament confirmada si examinem la producció d'articles de l'única revista existent fins aquell moment, «Ethnica», que el 1978 arriba al seu número catorze. En aquest període són publicats quatre llibres. C. Esteva (1973a) fa un treball de pretensió teòrica sobre l'Antropologia Industrial, on insisteix en el seu enfocament del corrent de Cultura i Personalitat, igual que en els seus dos altres treballs (1973b, 1978). J.M. Comelles, d'altra banda, fa una introducció al camp de la medicina popular, presentant estudis de casos a l'àrea de Galícia (1973).

Paral·lelament a aquesta diàspora d'interessos es produeix un esforç col·lectiu per a institucionalitzar, a nivell d'Estat Espanyol, la professió d'antropòleg. En aquest sentit cal considerar la realització de la Primera Reunión de Antropólogos Españoles, feta a Sevilla l'any 1973. Aquest primer fòrum de discussió agrupà, sobretot, als caps de fila de les diferents disciplines que es consideraven relacionades amb l'Antropologia: arqueòlegs, paleontòlegs, biòlegs, etnohistoriadors i antropòlegs socials. La Segunda Reunión de Antropólogos Españoles es féu a Segòvia l'any 1974 i reuní a més de dos-cents participants amb una baixa participació catalana. En aquesta reunió es confirma la dispersió i, fins i tot, el predomini d'altres professionals, com biòlegs, arqueòlegs i historiadors (cfr. Pons et alii, 1978). Aquí es produeixen les primeres impugnacions públiques a l'anacronisme d'alguns enfocaments i una crítica a l'heterogeneïtat de les disciplines representades.

Més endavant, el 1977, es realitzà a Barcelona el Primer Congreso Español de Antropología, que marcarà una primera fita en el grau d'institucionalització de l'Antropologia a Catalunya, així com l'esforç per a perfilar els diferents camps d'interès i definir les línies d'investigació de cara al futur, a partir d'una avaluació crítica de la situació de la disciplina fins al moment. El simposium més concorregut i innovador fou el dedicat a les *societats pageses*, on s'assentaren les bases d'una col·laboració i coordinació posterior, cosa que ha permès un major aprofundiment en el camp del sector camperol de la nostra societat. En aquest mateix congrés es prengueren posicions clares sobre la necessitat de redefinir les relacions interdisciplinàries de l'An-

tropologia sobre bases metodològicament més coherents i relacionades amb les ciències socials (cfr. *Actas del Primer Congreso Español de Antropología*).

El tercer període (1978-1982) es caracteritza principalment per una major institucionalització de la professió en l'àmbit universitari, amb l'existència de tot un cicle d'assignatures a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, i la posterior aprovació de l'especialitat d'Antropologia (1983). A més, s'amplien considerablement els Departaments radicats a Bellaterra i Tarragona. L'esmentada institucionalització es manifesta amb la creació de dues noves revistes, «Comentarios d'Antropologia Cultural» i «Arxiu d'Etnografia de Catalunya», publicades respectivament al Departament de Barcelona i a Tarragona.

El fet de més relleu de tot aquest període és la constitució de l'Institut Català d'Antropologia, entitat clau en el procés d'aglutinació de la petita i dispersa comunitat d'antropòlegs. El seu inici d'activitats el febrer de 1978 té com a protagonista simbòlic i real a Josep M. Batista i Roca, que fou el motor d'un intent semblant seixanta anys abans. Aquest pas de la torxa representa la voluntat d'aquest col·lectiu per connectar *ex post facto* amb una tradició que li havia estat arrabassada per les circumstàncies de la desfeta cultural i política de la postguerra. L'I.C.A. posseeix l'avantatge d'aglutinar els sectors significatius per a la consolidació de l'Antropologia: museïstes, professors i estudiants universitaris, etnògrafs i estudiosos interessats pels temes antropològics. En aquest marc es publica una nova revista, «Quaderns de l'I.C.A.».

A l'escalf de l'I.C.A. han aparegut diversos seminaris permanents que agrupen a un bon nombre d'especialistes. Un d'aquests equips, constituït a mitjans de 1980 s'orientà cap a l'estudi de la cultura popular, establint les bases a partir de les quals el mes de juny de 1981 es celebraria el Col·loqui sobre l'estudi de la cultura popular, amb la participació de cent-cinquanta persones de tot l'Estat i amb un predomini clar d'estudiosos del Principat i de les Illes. Aquest grup, coordinat per Joan Prat, acaba de publicar una obra que és resum, en bona part, d'aquesta labor (cfr. L.Prats, D. Llopart i J. Prat, 1982).

L'altre projecte sorgit en aquest marc és l'adreçat a l'estudi de l'etnicitat i dels components simbòlico-culturals associats al sentiment de pernença. El marc de referència és la Catalunya contemporà-

nia, on cal considerar, junt amb la catalanitat, altres formes d'etnicitat associades als massius processos immigratoris que han tingut lloc en els darrers anys.

El tercer projecte es planteja com una tasca a mig termini que inclou una ambiciosa recerca etnogràfica en tot el Principat. Aquest projecte pren el nom d'Arxiu d'Etnografia de Catalunya i té la seva seu a Tarragona, on existeix un nucli de professionals que, des del marc institucional de l'I.C.A. i de la Universitat, coordinen aquest treball que no pot ésser més que col·lectiu. L'amplitud del projecte suposa una sectorització de la investigació empírica que, fins avui s'ha dirigit cap a cinc centres d'interès: (1) formes organitzatives de la pagesia i llurs transformacions (amb tractament específic del cas de les masies), (2) religiositat popular, (3) immigració i marginació social, (4) antropologia de l'assistència i (5) antropologia de l'alimentació: la transformació dels hàbits dietètics.

L'augment de la producció antropològica durant aquest període ha estat exponencial, podent comptabilitzar uns setanta articles apareguts a les quatre revistes existents a l'actualitat, als quals hem d'afegir diversos llibres, dedicats respectivament a l'estudi de l'antropologia mèdica (M. Kenny i J. de Miguel, 1980), de les festes populars (J. Contreras i J. Prat, 1979), el ja esmentat sobre cultura popular, etc. Cal afegir, a més, unes setanta ponències o comunicacions a les següents reunions o Congressos: II Congreso Español de Antropología (Madrid, 1981), Jornades sobre l'estudi de la cultura popular (Saïfores, 1981), Simposio sobre el trabajo de campo en Antropología (Madrid, 1982) i Jornades d'Antropologia de la medicina (Tarragona 1982). Finalment, cal consignar la presentació en aquest període d'unes vint-i-cinc tesis de Llicenciatura en els tres Departaments universitaris de Barcelona, Bellaterra i Tarragona, i quatre tesis de Doctorat. De totes aquestes investigacions destaquem aquelles que ens semblen més significatives, en obrir nous camps d'estudi. Aquest ens sembla el cas de les tesis de Llicenciatura de L. Prats (1981), dedicada a la revisió dels principals folkloristes catalans i de J. Botey (1980), estudiant el barri de Can Serra. La tesi de Doctorat de J.M. Comelles (1981) aborda el tema de la institucionalització de l'assistència psiquiàtrica a Catalunya, considerant així un tema mèdic des d'una perspectiva antropològica. D. Juliano (1981) estudia a dos pobles de Catalunya el sistema de valors de la pagesia, que vincula a aspectes infraestructurals, i O. Romaní (1982), per últim, ofereix una panoràmica de la història cultural de la droga tova a Barcelona.

Cal esmentar, finalment, la creació fa pocs mesos el Museu d'Arts, Indústries i Tradicions, que ve a omplir el buit existent en museografia etnogràfica catalana que, fins el moment, només cobria el Museu Folkloric de Ripoll i alguns museus de caire local.

Estudis d'Antropologia sobre Catalunya

El corpus d'articles que considerem abasta un període aproximat de deu anys. Tal com ha quedat expressat a la secció anterior, aquesta producció inclou una part tan sols del treball dels antropòlegs catalans d'aquest període, atès que molts d'aquests han treballat majoritàriament fora de Catalunya, per allò de tenir una distància més gran respecte a l'objecte d'estudi. D'altra banda, dins d'aquest apartat s'haurà de considerar l'obra d'alguns autors estrangers.

El marc de referència subjacent a la major part dels treballs realitzats parteix d'un mateix argument: Catalunya és una societat altament industrialitzada i amb un procés de canvi considerable, raó per la qual la «cultura tradicional» es va perdent de forma accelerada, cal, doncs, estudiar aquestes formes i continguts de «la» cultura tradicional, a fi i a efecte de registrar i rescatar aquest cabdal que és patrimoni de tots. Hom parteix, doncs, de l'afirmació d'un procés de canvi, malgrat la qual cosa els tipus d'anàlisi dominants no paren atenció en els processos de canvi com a tals, sinó en la reificació d'aquests mitjançant la utilització de la dicotomia tradició/modern. Els estudis sobre la modernització caldria, doncs, entendre'ls com l'anàlisi de la transformació de la realitat social, que passa d'un model tradicional a un altre model actual. Aquesta mena de reduccionisme pateix encara de les categoritzacions weberianes dels *ideal types*, o de la d'alguns dels seus epígons contemporanis, com ara V. Turner. La modernització, com a explicació reificada dels processos de transformació social que es pretenen explicar, fóra una explicació similar a la burocratització (Weber, 1964), o als canvis d'estructura de què ens parla Turner (1969).

En tots els treballs sobre modernització la dicotomia tradicional/modern es superposa amb la dicotomia rural/urbà, o, el que ve a ser la mateixa cosa, la distinció entre uns àmbits rurals «primigenis» o tradicionals, que estan dotats d'institucions pròpies i diferenciades, davant de la uniformització que provoca la modernització. El món rural és vist, sovint, com un univers constituït per unitats po-

blacionals aïllades culturalment que, a mesura que es modernitzen, van perdent llurs valors autòctons i la mateixa identitat local.

La comunitat rural es converteix, d'aquesta manera, en la unitat d'anàlisi ideal per aquest enfocament general, especialment si es tracta de comunitats de muntanya, ja que en aquest cas l'atribut d'aïllament cultural posseeix una coartada geogràfica. Tenim, doncs, tot un conjunt de monografies o estudis de comunitat, que dividim en dos grans grups, segons el tipus de model sota el qual s'apliquen els plantejaments anteriors.

Un d'aquests grups, literalment funcionalista, no es planteja en absolut la idea de canvi com a realitat digna d'ésser tinguda en compte. Parteix senzillament de l'atribució de la categoria «tradició» com a element definidor d'una comunitat, per la qual cosa tot el que pertany a l'«abans» resulta representatiu, és l'objecte de les recerques, que s'aturen quan es considera que els aspectes tradicionals comencen a desaparèixer. El model del passat es construeix bàsicament a partir de la tradició oral, de la memòria de la gent més vella. S'intenta reconstruir així les condicions de vida d'una «societat tradicional» que ens apareix com una categoria essencialitzada a partir del seu estatisme i immutabilitat. Més que proporcionar una perspectiva sincrònica, l'anàlisi la podríem qualificar d'acrònica. Els treballs dins d'aquesta línia són els de F. Breton i L. Barruti (1978) sobre la família i el parentiu, els de P. Adams (1971a, 1971b i 1973) dedicats a l'anàlisi de la propietat comunal i privada a un poble del Pirineu de Lleida, els de N. Codd (1971 i 1973), localitzats també al Pirineu, el de P. Comes (1972) que focalitza el tema de l'estructura familiar associada a la malaltia i la mort a un poble de La Noguera. Finalment, hi ha una sèrie d'articles acomplits dins del projecte dirigit per C. Lisón i dirigits a l'estudi del sistema normatiu de l'estructura familiar i als usos i costums associats amb l'herència a la província de Lleida (M. Piniella, 1981), a la comarca del Pallars Sobirà (M. González-Bueno, 1981) al poble de Ventalló, Alt Empordà (M. Medio, 1981), i a la comarca d'Osona (A. Barrera, 1979, 1982).

L'altre grup de treballs de comunitat està configurat pels estudis de les transformacions d'aquesta construcció ideològica anomenada tradició. L'argument més generalitzat —de tipus també funcionalista— és aquell segons el qual la tradició correspon a una etapa caracteritzada per la coherència d'un sistema global que és homogeni a nivell de cada comunitat, però diferent a cada indret, la qual cosa justifica l'èmfasi per l'estudi de la variabilitat i dels particularis-

mes. El canvi, és a dir, la modernització, és analitzat generalment com a quelcom provocat per circumstàncies puntuals i diferents a cada poble (turisme, emigració, industrialització, canvi d'instrumental agrícola, etc.) que provoquen la pèrdua d'identitat i el fenomen de la uniformització social. Les transformacions operades, i això és molt important, no són vistes com a processos dialèctics d'interacció i ajustament entre institucions i grups socials de dins i fora d'un poble, sinó com un procés mecànic en què el poble canvia com a resultat d'un conjunt de fenòmens imposats des de fora i que vénen a desequilibrar l'ordre social secular. Hi ha, doncs, dins d'aquestes interpretacions, no tan sols una reificació del concepte de canvi social, sinó també del concepte de comunitat. En aquesta línia podem incloure els treballs de J. Ferrús (1980), A. Iszaevich (1979, 1981), O. Pi-Sunyer (1973), M.R. Redclift (1973a, 1973b, 1973c, 1974) i M. Stancliff (1966).

Un tercer grup de treballs inclou aquells que tenen com a objecte específic de la seva indagació la pagesia. L'especificitat de l'aportació d'aquest grup rau en la distinció que cal fer entre «estudis sobre la pagesia» i «estudis dins la pagesia». En el primer cas s'estudia la pagesia com un grup social específic i hom cerca les seves característiques i la seva variabilitat, així com les transformacions que aquest sector pateix en el procés constant d'adaptació homeostàtica a les condicions canviants del conjunt de la societat. Un dels autors que més ha treballat en aquesta línia és J. Contreras (1973, 1975, 1976, 1979, 1981), que ha tractat la problemàtica de les modificacions de les estructures agrícoles com un procés de progressiva dependització, ha analitzat la crisi de les explotacions agrícoles familiars i, finalment, ha estudiat casos concrets de lluites camperoles, que mostren de forma ben palesa la fal·làcia del mite de l'individualisme de la pagesia. Cal destacar també alguns articles o llibres que cerquen la delimitació d'un model global d'interpretació de l'economia i de la societat agrícola (Terrades, 1973), emfasitzant en alguns casos aspectes econòmics (Terrades, 1971), polítics (Bailey, 1977), històrics (Terrades, 1979b), o metodològics (R. Rodríguez-Solano, J. Ferrús i M. Domingo, 1981).

Un altre autor que ha treballat en aquest mateix camp amb resultats molt desiguals és l'americà E. Hansen, que estudià el procés de modernització de la «Catalunya rural» a partir del seu treball de camp a la vila de Vilafranca (cfr. Hansen, 1969a, 1969b, 1976). El seu argument bàsic per a explicar la modernització rau en el paper destacat de la política «desarrollista» del franquisme que, per aquesta causa,

sapigué guanyar al seu favor a les *élites* locals. Aquestes impulsen el procés modernitzador a través de les coalicions informals establertes per llur xarxa d'influència, que s'estableix fonamentalment als bars vilafranquins (Hansen, 1975, 1976). D'altra banda, tot comparant el cas de Catalunya amb Silícila hom defensa la baixa de la tradició cultural regional i dels moviments regionalistes, substituïts pel predomini de grups informals (J. Schneider, P. Schneider i E. Hansen, 1972; E. Hansen, J. Schneider i P. Schneider, 1975). Entre les crítiques més destacades a aquests treballs trobem les de A. Bailey (1980) i la polèmica establerta amb O. Pi-Sunyer (1975, 1976), de les quals senyalem els aspectes següents: (1) excés de generalització en identificar constantment Vilafranca del Penedès amb tota la «Catalunya rural», (2) ignorar el procés d'industrialització iniciat molt abans de l'esdeveniment del franquisme i les mateixes transformacions agrícoles que ja s'havien operat precisament a l'Alt Penedès, (3) ignorar la presència d'associacions formals, que han d'actuar clandestinament, però que tenen gran protagonisme en el canvi polític (sindicats, partits, Assemblea de Catalunya, etc.), (4) ignorar que el catalanisme no és tan sols patrimoni del sector burgès i que les classes mitjanes i populars el mantenen durant l'etapa franquista.

Els «estudis dins la pagesia» constitueixen un grup força nombrosos. Incloem aquí tots els treballs que tenen com a marc la societat rural, però l'objectiu del quals no és l'estudi de la pagesia com a tal, sinó un conjunt de temes generals que s'han centrat en aquest sector per la inèrcia dels antropòlegs, en general, d'estudiar unitats petites i el més homogènies possibles. Alguns dels temes més destacats són: festes populars, religiositat popular, mitologia i llegendes, medicina popular, ritus de pas, alimentació o identitat local.

Molt sovint tots aquests temes són agrupats sota el denominador comú de **cultura popular**, tot respectant una terminologia tradicional bastant coneguda a nivell de carrer. D'altra banda, són precisament aquests temes el que més interès desperten entre els aficionats al folklore i l'etnografia, per la qual cosa es fa difícil d'esbrinar aquells que tenen un rigor metodològic prou acurat com per incloure'ls com aportacions científiques. És per això que serem força selectius en la nostra tria d'autors i obres. Cal afegir, però, que molt sovint tant els treballs que qualifiquem de científics, com aquelles altres aportacions menors que excloem ara de la nostra selecció comparteixen dos trets comuns: (1) La recerca d'allò exòtic, per sobre de qualsevol altra consideració, i (2) la identificació entre cultura popu-

lar i cultura tradicional, que suposa l'oblit dels moviments populars contemporanis que no estiguin directament arrelats a les tradicions folklòriques (moltes vegades recuperades després de la seva mort natural).

Dins l'apartat de **religiositat popular** destaquem quatre treballs, dedicats respectivament a l'estudi dels ex-vots (J. Prat, 1972), el goigs (J.M. Combalia, 1982), el romiatges (D. Juliano, 1980), i els santuaris marians (J. Prat, 1982). Dins l'apartat de «festes populars» l'únic treball no estrictament folklòric és el de J. Prat i J. Contreras (1979). El terreny dels «mites i llegendes», de tan llarga tradició folklòrica a Catalunya, ha estat àmpliament conreat per J. Prat (1976, 1977a, 1977b, 1979, 1982), tot dedicant la seva atenció a la mitologia del Gironès, al mite de la Sagrada Família, i a la llegenda de Sant Jordi. El camp de la «medicina popular» ha tingut darrerament un replantejament global per part de J.M. Comelles, tal com veurem més endavant, ara bé, dins la línia clàssica tenim els articles de R. Valdès (1976), C. González, M. Mateu, J. Morón i M. Nogués (1981) i l'interessant treball de M. Puigdengolas i R. Miranda (1978) que analitza força acuradament un cas de curanderisme. Dins l'estudi dels «rituals de pas» associats amb la malaltia i la mort destaquem la tesina de M. Allué (1980) sobre les institucions funeràries a Tarragona i el ja esmentat treball de P. Comes (1972) sobre la malaltia i la mort en el context del familisme rural. Pel que fa a l'àmbit dels «costums alimentaris» tenim una obra de divulgació d'àmplia difusió (D. Llopart, 1979). Finalment, sobre la «identitat local» es poden citar dos treballs de J. Roma (1976, 1978), de caire essencialista i amb no massa clarificació conceptual.

L'**antropologia urbana**, així com els estudis generals fets dins el medi urbà representen, ara per ara, un petit apèndix dins del conjunt d'interessos de la comunitat catalana d'antropòlegs. L'única obra que coneixem que tingui la ciutat com a objecte explícit d'estudi és la tesina presentada per M.S. García (1977) sobre el barri de la Barceloneta. Encara que el marc d'estudi no sigui estrictament urbà, l'aportació substancial, dins aquest grup, correspon a I. Terrades (1978a, 1978b, 1979a, 1979b) que ha estudiat les colònies industrials a Catalunya com un model característic de desenvolupament, des de l'etapa de la revolució industrial ençà. Resulta francament notable la síntesi de mètode històric i etnogràfic que realitza, tot comparant els processos d'industrialització a Catalunya i Anglaterra. Altres recerques dins l'àmbit urbà es dediquen a l'estudi de la marginació social i la immigració, així com els treballs sobre etnicitat.

Dins l'apartat d'estudis sobre **immigració i marginació social** cal diferenciar tres grups. Per una banda, tenim dos estudis de barri: J. Botey (1980) i D. Provansal (1981) treballen amb immigrants andalusos dels barris de Can Serra (L'Hospitalet) i Les Planes (Sant Cugat del Vallès), tot destacant els problemes d'adaptació social i cultural dins unes circumstàncies de marginació i d'enfrontament amb les estructures del món urbà.

D'altra banda, existeix tota una important producció antropològica dedicada a les minories ètniques. T. San Tomán (1974, 1975, 1976a, 1976b, 1978a, 1978b) ha dedicat els quinze darrers anys a l'estudi dels gitanos, fent treball de camp a Madrid i Barcelona principalment, però també a Andalusia, i assitint a concentracions, reunions i pelegrinatges a França, Bèlgica i Anglaterra. Pel que fa a les seves investigacions a Catalunya, ha treballat a San Lucio (Barri situat entre Barcelona y Badalona). L'altre especialista en el tema és F. Botey (1970), qui ha realitzat una tasca d'ajut i compromís respecte a aquesta ètnia i, a més, ha sintetitzat magníficament la seva situació de marginació. Per concloure aquesta secció cal citar la tesina presentada per M. Fernández (1978), que parteix d'un enfocament etnohistòric per abordar l'estudi de la comunitat jueva de Barcelona.

Una altra derivació de l'estudi de la marginació i dels corrents culturals subterranis la constitueix el treball d'O. Romani dedicat al «mon del haix» durant els darrers 20 anys a Barcelona, tema al que ha dedicat les seves tesis de Llicenciatura i Doctorat (cfr. Romani, 1979, 1982).

Els estudis sobre **etnicitat** tenen en C. Esteva l'autor més prolífic (cfr. Esteva, 1973c, 1973d, 1973e, 1974a, 1974b, 1975a, 1975b, 1975c, 1976a, 1976b, 1976d, 1977, 1978b, 1978c, 1978d). Tots aquests treballs tenen normalment Barcelona com a objecte més o menys directe de les seves reflexions, si bé és cert que la seva base empírica es restringeix gairebé exclusivament a l'ús de dades censals i d'alguns conceptes extrets de l'observació de la vida quotidiana. Les propostes interpretatives que es fan parteixen de tot un aparell metodològic de conceptes, tal vegada no prou matisats, com per exemple: biculturalisme, segmentació ètnica, consciència ètnica = consciència de classe, classe cultural, bifurcació ideològica, desdoblament cultural, entre d'altres. La dificultat metodològica més important per poder valorar tot aquest corpus de treballs rau en el fet que hom pressuposa l'homogeneïtat de les dimensions llengua estàndard i llengua B, al mateix temps que s'atribueix a la cultura catalana (o «anfitriona»,

com diu Esteva) i a l'altra cultura B (que es dona per suposat que és la «cultura immigrada») un valor de categories absolutes i homogènies, la qual cosa resulta força problemàtica, atès el grau de complexitat de tota mena que pressuposa la formació social de Catalunya i l'origen clarament diferencial de la comunitat dels immigrants. Altres aportacions dins el camp de l'etnicitat són les de J. Frigolé (1980), Pi-Sunyer (1971, 1975), J. Prat (1978) i J. J. Pujadas i D. Comas d'Argemir (1981, 1982), que per llur caràcter fragmentari i temptatiu no passarem a comentar.

Finalment, i també caracteritzats pel seu signe temptatiu, cal citar alguns treballs que han pretès, durant els darrers cinc anys, replantejar l'àmbit de l'antropologia de la medicina, tot substituint aquest concepte per un enfocament més ampli, denominat **antropologia de l'assistència** (cfr. J.M. Comelles, 1978, 1979a, 1979b, 1981; J. Prat, J.J. Pujadas i J.M. Comelles, 1980; J.M. Comelles, A. Andreu, J. Ferrús i S. Paris, 1982).

Cap a una antropologia catalana

El breu repàs que acabem de fer sobre la problemàtica antropològica dels darrers anys ens mostra de forma ben palesa com les vacil·lacions d'enfocament i les insuficiències metodològiques estan associades a un colonialisme teòric; es a dir, a la necessitat d'aplicar els únics models a l'abast, els de l'antropologia saxona i l'antropologia francesa, provinents, d'altra banda, d'uns escenaris culturals absolutament inadequats a la classe de realitat que els antropòlegs catalans cercaven per a estudiar.

Els progressos limitats, però esperançadors, que hom observa al llarg dels darrers cinc anys, ens permeten ésser relativament optimistes de cara al futur, especialment si tenim en compte que molts dels replantejaments que l'antropologia catalana està experimentant a hores d'ara, vénen en bona mesura catalitzats pel gran ressò que a nivell popular estan tenint darrerament alguns estudis d'etnografia, així com la conscienciació envers la cultura popular.

No hi ha dubte que el futur de l'antropologia a Catalunya està directament lligat al desenvolupament general del país. Tota ciència és filla del seu temps i de les circumstàncies pragmàtiques de la societat que l'envolta. Resulta força evident que les necessitats del país no ens menen a una pràctica antropològica exotista, a redós de societats de l'anomenat Tercer Món. Pel contrari, sembla que la tendència a curt termini és la de donar coherència al conjunt d'aportacions

disperses que s'ha realitzat sobre Catalunya en el camp de la pagesia; la d'intensificar, d'altra banda, els estudis sobre la «cultura popular» que necessiten una base teòrica més forta; i, finalment, la de seguir el fil dels nous temes que es van perfilant com a recerques d'abast més ampli.

En els darrers anys s'està produint un procés de crítica i autocrítica a la tasca realitzada fins avui pels antropòlegs, i un símptoma clar el tenim en tota una recent bibliografia que cerca dos objectius: (1) investigar els antecedents de la nostra disciplina, per superar l'esterilitat de quasi dues generacions perdudes durant la dictadura, i (2) fer la síntesi entre les aportacions d'aquesta tradició i els requeriments d'enfocament i de mètode que ens exigeixen la nostra formació científica i la realitat que volem estudiar.

Per acabar, volem expressar el nostre convenciment que els estudis entropològics del futur immediat hauran de fer-se ressò d'alguns dels problemes més directes que afecten a la societat catalana contemporània: el creixement urbà i la despoblació rural, l'industrialisme i l'atur, amb les seqüeles de la marginació i de les formes subterrànies d'economia i de relacions socials i simbòliques i, juntament amb tot això, la problemàtica del redreçament de la cultura catalana dins un marc de forta immigració; aspectes tots ells que plantegen molts problemes i forneixen reptes constants d'ordre teòric i, sobretot, metodològic, a una Antropologia que té davant seu un camí tan llarg per a recórrer.

BIBLIOGRAFIA

ACTAS

- 1980 — **del Primer Congreso Español de Antropología.** Barcelona. Universitat de Barcelona.

ADAMS, Paul

- 1971a «Public and private interests in Hogar», a F.C. BAILEY (ed.), **Gifts and poison.** Schocken Books.
- 1971b **Private and public wealth in a Spanish village.** Tesi de Doctorat. Inèdita. Universitat de Sussex.
- 1973 «Hogar», a F.C. BAYLEY (ed.) **Debate and compromise.** Oxford: Basil Blackwell.

ALLUÉ, Marta

- 1980 **Siempre vivas e inmortales. Rituales e instituciones funerarias en las comarcas de Tarragona.** Tesi de Llicenciatura. Inèdita. Tarragona. Universitat de Barcelona.

BAILEY, Anne

- 1977 **Towards a class analysis of the social revolution in rural Catalonia during Spanish Civil War** Tesi de Doctorat. Inèdita. London. University of London.
- 1980 «La Catalunya rural sota el règim de Franco: el fet de la cultura regional des de la guerra civil española», a **Cuadernos de I.I.C.A.**, 1: 113-118.
- BARRERA, Andrés
- 1979 **Niveles de identidad y estructura social. Aproximación antropológica de la cultura y comunidad tradicional de la «pagesia» catalana. La «Catalunya Vella».** Tesis de Licenciatura. Dpto. Antropología Social. Universidad Complutense de Madrid.
- 1982 **Casa, herencia y familia en la Catalunya rural.** Tesi de Doctorat. Dpto. Antropología social. Universidad Complutense de Madrid.

BOTEY, Francesc

- 1970 **Lo gitano, una cultura folk desconocida.** Barcelona. Nova Terra.

BOTEY, Jaume

- 1980 **Estudi antropològic sobre cinquanta-quatre relats d'immigració.** Tesi de Llicenciatura. Inèdita. Bellaterra. U.A.B.

BRETON, Françoise

- 1972 **Etude monographique de la masia catalana (Plaine de Vic-Montseny). Introduction à l'étude de l'habitat et du système de parenté.** Memoire de maîtrise. Université de Paris X. Nanterre.
- 1981 **Maisons et communautés dans la vieille Catalogne. Continuités et transformations sociales en Osona (Espagne).** Thèse présentée en vue du grade de docteur en Ethnologie. Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Paris.

BRETON, F.; L. BARRUTI

- 1978 **La familia i el parentiu.** Barcelona. Dopesa.

BUXÓ, Mª Jesús

- 1973 «Movilidad social y elección-uso de la lengua», a **Ethnica**, 6: 7-33.
- 1974 «Aculturación, bilingüismo y cognición en Chinchero, Cuzco», **Ethnica**, 8: 49-70
- 1975 **Antropología del bilingüismo y de variantes de un mismo código.** Tesi de Doctorat. Inèdita. Universitat de Barcelona.

CODD, Nanneke

- 1971 «Reputation and social attraction in a Spanish Pyrenean village», a F.C. BAILEY (ed.), **Gifts and poison.** New York. Schocken Books.
- 1973 «Saburneda», a F.C. BAILEY (ed.) **Debate and compromise.** Oxford. Basil Blackwell.

COMAS D'ARGEMIR, Dolors

1978 **Familia y herencia en el Pirinero aragonés.** Tesis de Doctorat. Inèdita. Universitat de Barcelona.

COMBALIA, Josep M^a

1982 «La religió popular a les comarques tarragonines: els goigs», a **Arxiu d'Etnografia de Catalunya**, 1: 31-50.

COMELLES, Josep M^a

1973 **Magia y curanderismo en la medicina popular.** Barcelona. A. Redondo ed.

1978 «Transformations idéologiques et stratégies politiques et assistentielles dans une institution psychiatrique catalane pendant les années du déclin du franquisme, a **VII Congrès Mondial de Psychiatrie Social**, Lisboa.

1979a «Un intento de periodización de las correlaciones entre la ideología asistencial y la práctica económica en las instituciones de asistencia benéfica psiquiátrica durante el proceso de transformación capitalista de Catalunya...» **Actas del Primer Congreso Español de Antropología.** Barcelona. Universitat de Barcelona.

1979b «Groupes informels, mobilisations et factions dans un hôpital psychiatrique. Paris. Tesis de Tercer Cicle. Inèdita. École des Hautes Études.

1981 **El proceso de institucionalización en sociedades complejas. El caso de la asistencia psiquiátrica en Cataluña.** Tesis de Doctorat. Universitat de Barcelona.

COMELLES, J.M.; A. ANDREU, J. FERRUS I S. PARIS

1982 «Aproximación a un modelo sobre antropología de la asistencia», a **Arxiu d'Etnografia de Catalunya**, 1: 13-30.

COMES, Pau

1972 «Enfermedad y muerte en el familismo rural», a **Ethnica**, 3: 29-52.

CONTRERAS, Jesús

1976a **Adivinación, ansiedad y cambio social en Chinchero (Perú).** Tesis de Doctorat. Inèdita. Universitat de Barcelona.

1976b «Cultura rural, educación escolar y dependencias campesinas», a **Cuadernos de Pedagogía**, mayo 8-11, Barcelona.

1973 «El campesinado español: transformación y dependencia», **Triunfo**, 643: 28-31

1975 «Las guerras agrícolas en la España agraria» **Cuadernos para el Diálogo**, 45: 84-88.

1979 «El futuro de las explotaciones campesinas de tipo familiar», a **X Congreso de Sociología Rural.** Córdoba.

1981 «Reflexiones acerca del mito del individualismo de los campesinos», a **Primer Congreso de Sociología.** Zaragoza.

ESTEVA, Claudi

1970a «Algunas funciones y relaciones del compadrazgo y del matrimonio en Chinchero, Cuzco». **Universitas**, 6/7: 50-90

1079b «Un mercado en Chichero, Cuzco, a **Anuario Indigenista**, XXX: 213-254

1972 «Ayni, minka y faena en Chinchero, Cuzco», **Revista Española de Antropología Americana**, 7: 309-407.

1973a **Antropología industrial.** Barcelona. Planeta.

1973b **Cultura y personalidad.** Barcelona. A. Redondo Ed..

1973c «Aculturación y urbanización de inmigrantes en Barcelona, a **Ethnica**, 5: 135-189.

1973d «Inmigración, etnicidad y relaciones interétnicas en Barcelona», a **Ethnica**, 6: 71-130.

1973e «Contribuciones a una teoría del bilingüismo», a **In Memoriam Carles Riba.** Esplugues. Ariel.

1974a «Inmigración y conformación étnica en Barcelona», a **In Memoriam Antonio Jorge Dias**, vol. II: 135-162. Lisboa.

1974b «Aculturación lingüística de inmigrantes en Barcelona», a **Ethnica**, 8: 73-120.

1975a «Ethnicity, social class and acculturation of immigrants in Barcelona», a **Ethnologia Europea**, VIII (1): 23-43. Gottingen.

1975b «Les relacions interètniques. El cas de Barcelona», a **Perspectiva Social**, 5: 48-68.

1975c «Etnia, etnicidad y relaciones interétnicas», a **Revista de la Universidad Complutense de Madrid**, vol. 97: 37-77.

1976a «Segmentación étnica, clase social, consciencia étnica y consciencia de clase», a **Museo Nacional de Etnología.**

1976b «Consciencia étnica y consciencia de clase: el caso de Cataluña», a **Estudios regionales**; 385-390.

1976c «Subcultura, clase cultural y clase social», **Homenaje a Román Perpiñá.**

1976d «Elementos para un fundamentación antropológica del bilingüismo». **Ethnica**, 11: 65-134.

1977 «Aculturación lingüística d'immigrants a Barcelona», a **Treballs de Sociolingüística catalana**, 1: 81-115. València.

1978a **Cultura, sociedad y personalidad.** Barcelona. Promoció Cultural.

1978b «El estado, la etnicidad y el biculturalismo», a **Homenaje a Julio Caro Baroja.** Madrid.

1978c «Immigració i conformació ètnica a Barcelona», a **Quaderns d'Alliberament**, 2 i 3: 47-90.

- FERNANDEZ, Mercedes
1978 **Estudio etnohistórico de la comunidad judía de Barcelona.** Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- FERRUS, Jordi
1980 **Els darrers pagesos. Estudio del modo de vida campesino en una comunidad de la Ribera d'Ebre.** Tesi de Llicenciatura. Tarragona. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- FRIGOLÉ, Joan
1974 **Estructura social y diferenciación socio-cultural en Calasparra.** Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. Inèdita.
1980 «Intervenció simbòlica i identitat ètnica: una aproximació al cas de Catalunya», **Quaderns de l'I.C.A.**, 1: 3-28.
- GARCIA, Mª Soledad
1977 **Desarrollo social y formación social en la área de Barcelona.** Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- GONZALEZ, C.; M. MATEU, J. MORRON i M. NOGUES
1981 «La medicina popular tradicional al Priorat», a **Comentaris d'Antropologia cultural**, 3: 19-30.
- GONZALEZ-BUENO, Marta
1981 **La familia en el valle de Aneu.** Mecanografiat.
- HANSEN, Edward
1969a «The State and land tenure conflicts in rural Catalonia», a **Anthropological Quarterly**, 42 (3): 214-243. Washington.
1969b **Political dimensions of social change in rural Catalonia.** University Microfilms. Michigan. Ann Ann Arbor.
1973 «The transformation of family structure in rural Catalonia: an essay on the demise of regional tradition», a K. WEIBUST (ed.) **Culturvariation i Sydeuropa.** Copenhagen.
1975 «Brindando por la prosperidad: el rol de la cultura de bar y la formación de coaliciones en la modernización del Alt Penedès», **Ethnica**, 10: 49-63.
1976 «Dimension of social stratification in rural Catalonia», a J. ACEVES and W. DOUGLASS. **The changing faces of rural Spain.** New York.
1977 **Rural Catalonia under the Franco regime. The fate of regional culture since of the Spanish Civil War.** Cambridge. Cambridge University Press.
- HANSEN, 3.; J. SCHNEIDER i P. SCHNEIDER
1975 «From autonomous development to dependent modernization: the catalan case revisited. A reply to Pi-Sunyer», a **Comparative Studies in Society and History**, 17: 236-241.

- ISZAEVICH, Abraham
1979 **Social Organization and Social Mobility in Catalan Village** University of Michigan. Ph. D. dissertation. Unpublished
- 1981 «Una mostra del sistema tradicional del moteig a Catalunya: els renoms a Barberà de la Conca», a **Aplec de Treballs**, 3 Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Pàgs. 5-18.
- JULIANO, Mª Dolores
1980 «Anàlisi estructural d'un sistema de romiatges al Vallès», **Quaderns de l'I.C.A.**, 2: 87-98.
1981 **Integración y marginación en el cultura rural catalana. Análisis de endoculturación.** Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- KENNY, M. i J. de MIGUEL (comps.)
1980 **La antropología médica en España.** Barcelona. Anagrama
- LLOPART, Dolors
1979 **El rebost.** Barcelona. Altafulla.
- MEDIO, María
1981 **La pubilla y la mujer en la comunidad de Ventalló.** Mecanografiat.
- PI-SUNYER, Oriol
1971 «The maintenance of ethnic identity in Catalonia», a PI-SUNYER (ed.) **The limits of integration: ethnicity and nationalism in modern Europe.** Amherst.
1973 «Tourism and its discontents: the impact of a new industry on a catalan community», a **Studies in European Society**, 1: 1-20.
1974 «Elits and non-corporate groups in the European Mediterranean: a reconsideration of the catalan case», a **Comparative Studies in Society and History**, 17: 117-151.
1975 «Of corporate groups and vanishing development: a reply to Schneider, Schneider and Hansen», a **Comparative Studies in Society and History**, 17: 241-244.
- PINIELLA, Maria
1981 **La casa en Lérida: un sistema de sucesión y matrimonio** Mecanografiat.
- PONS, J.; D. TURBON y otros
1978 **Perspectivas de la antropología española.** Madrid. Akal.
- PRAT, Joan
1972 «El ex-voto: un modelo de religiosidad popular en una comarca de Catalunya», **Ethnica**, 4: 137-170
1973 «Estructura y conflicto en la familia pairal», a **Ethnica**, 6: 131-180.
1975 «La posición social de la mujer en el Israel bíblico y Catalunya: notas para una aproximación», a **Ethnica**, 10: 107-151.

- 1976 **Organización social y mitología en la comarca del Gironès: una aproximación antropológica al pairalismo catalán.** Tesi de Doctorat, Universitat de Barcelona. Inèdita.
- 1977a «Un esbós estructural del cançoner nadalenc català», a **Primer Encontre de Ciències Humanes i Social del Països Catalans**. Perpinyà.
- 1977b «Algunas consideraciones sobre el simbolismo catalán», a **Primer Congreso Español de Antropología**. Barcelona. Universitat de Barcelona.
- 1978 «Una aproximació al fet nacional català des de l'antropologia cultural», a **Segon Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans**. Ciutat de Mallorca.
- 1979a «Análisis de un mito: la Sagrada Familia», J. PONS; D. TURBON y otros. **Perspectivas de la Antropología española**. Madrid, Akal.
- 1979b «Els santuaris marians a les comarques de Tarragona: algunes hipòtesis de treball», a **Universitas Tarraconensis**, 4: 7-22.
- PRAT, Joan; J. CONTRERAS
1979 **Les festes populars**. Barcelona Dipesa.
- PRAT, J.; J.J. PUJADAS, J.M. COMELLES
1980 «Medicina y antropología: notas para un debate sobre el contexto social del enfermar, a M. KENNY y J. DE MIGUEL (eds.), **Antropología médica en España**, Barcelona. Anagrama.
- PRATS, Llorenç
1981 **L'estudi de la cultura popular a Catalunya: els folkloristes**. Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- PART, L., D. LLOPART i J. PRAT
1982 **La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions (1853-1981)**. Barcelona. Serveis de Cultura Popular.
- PRIMERA
1975 — **reunión de antropólogos españoles**. Sevilla.
- PROVENSAL, Danielle
1981 **Estudi antropològic de Sant Cugat del Vallès**, Mecanografiat.
- PUIDENGOLAS, M.; R. MIRANDA
1978 **La medicina popular**, Barcelona. Dopesa.
- PUJADAS, Joan Josep
1977 **Aspectos etnolingüísticos del Alto Aragón. Etnociencia y taxonomías folk**. Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- PUJADAS, Joan J.; COMAS D'ARGEMIR, D.
1981 «Catalunya y la nacionalidad catalana», a **Documentación Social**, 45: 167-180. Madrid.
- 1982 «Identitat catalana i símbols culturals», a **Ciència**, 15: 28-33.

- REDCLIFT, M.R.
1973a «The future of agriculture in a Spanish pyrenean village and decline of communal institutions», a **Ethnology**, XII.
- 1973b «Gema», a F.C. BAILEY (ed.), **Debate and compromise**. Oxford. Basil Blackwell.
- 1973c «The effects of socioeconomic changes in a Spanish pueblo in community cohesion», a **Sociologia Ruralis**, XIII (1)
- 1974 «Comunidad e integración en el valle de Arán», **Ethnica**, 7: 201-212.
- RODRIGUEZ-SOLANO, R; J. FERRUS i M. DOMINGO
1981 «L'habitat dispers a la Catalunya nova: un problema metolològic», a **Comentaris d'Antropologia cultural**, 3: 3-13.
- ROMA, Josefina
1972 **Análisis funcional de la cultura musical de Alto Aragón**. Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- 1976 «La sardana, fet d'identitat i diferenciador» a **Butlletí de la Flama de la Sardana**.
- 1978 «Identitat nacional al Segrià», a **Segon encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans**. Ciutat de Mallorca.
- ROMANI, Oriol
1979 **Droga i «consensus» social**. Tesi de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- 1982 **«Droga i subcultura: Una història cultural de haix a Barcelona (1960-1980)**. Tesi de Doctorat. Universitat de Barcelona. Inèdita.
- SAN ROMAN, Teresa
1974 **A comparative study of three gypsy urban settlements in Barcelona and Madrid**. M.A. Thesis. London. Inèdita.
- 1975 «Kinship, lord, and leadership», a E. REHFISCH (ed.), **Gypsies and other travelers** London
- 1976a «El buen nombre del gitano», a C. LISON (ed.) **Temas de Antropología española**. Madrid. Akal.
- 1976b «Los dos mundos del gitano: gitanos y payos», a **Expresiones actuales de la cultura del pueblo**. Madrid.
- 1976c **Vecinos gitanos**. Madrid. Akal.
- SCHNEIDER, J.; P. SCHNEIDER i E. HANSEN
1972 «Modernization and development: the role of regional elites and noncorporate groups in the European Mediterranean», a **Comparative Studies in Society and History**, 14 (3): 328-350.
- STANCLIFF, Merton
1966 **Cultural and ecological aspects of marriages, succession and migration in a community in the Catalan Pyrenees**. Tesi de Doctorat. New York. Columbia University. Inèdita

- TERRADAS, Ignasi
 1971 «Allpa, un modelo etnosemántico», a **Ethnica**, 2: 207-222.
- 1973 **Antropología del campesino catalán**. Barcelona. A. Redondo ed.
- 1978a **The Industrial Colony**. Tesi de doctorat. Universitat de Manchester.
- 1978b «The industrial colonies: a test case for the relationship between politics and economics in industrial capitalism», a **Critique of Anthropology**, XII: 39-57.
- 1979a **Les colònies industrials, Un estudi en torn del cas de l'Ametlla de Merola**. Barcelona. Laia.
- 1979b «Els orígens de l'institució de l'hereu a Catalunya. Algunes reflexions», a **Quaderns de l'I.C.A.**, 1: 65-97.
- TURNER, Victor
 1969 **The ritual process. Structure and antistructure**. Chicago. Aldine.
- VALDES, Ramon
 1976 «Medicina popular en la sociedad rural catalana», a **Expresiones actuales de la cultura del pueblo**. Madrid.
- WEBER, Max
 1964 **The theory of social and economic organization**. New York. The Free Press.